

INTRODUCCIÓ A LA SECCIÓ MONOGRÀFICA “L’IMPACTE DEL REGLAMENT EUROPEU D’INTEL·LIGÈNCIA ARTIFICIAL AL SECTOR PÚBLIC”

Josep Cañabate Pérez*

1 Els reptes de la intel·ligència artificial al sector públic

El mes d’agost passat es va celebrar el primer aniversari de l’entrada en vigor –amb una aplicació esglaonada– del Reglament d’intel·ligència artificial (RIA) en un context polític, econòmic i social radicalment diferent al que hi havia durant la seva llarga elaboració. Les noves tensions geopolítiques, l’acceleració sense precedents dels models fundacionals, els moviments desreguladors, fins i tot dins de la Unió Europea, han convertit en un repte encara més elevat l’exigència de traduir aquest nou marc legal en instruments jurídics, procediments, normes tècniques i capacitats operatives reals.

En aquest escenari, l’ús de la intel·ligència artificial en l’àmbit públic avança a bon ritme, encara que persisteixen dubtes i predomina la prudència. Tal com s’ha debatut extensament, s’està produint un canvi estructural que afecta la manera d’ordenar jurídicament la realitat. No s’està davant un canvi tecnològic que impacta en l’àmbit legal, sinó d’un nou paradigma jurídic en què la tecnologia condiciona el dret. El desplegament de la IA genera tensions i obliga a repensar l’aplicació dels principis de dret constitucional i administratiu que regeixen l’actuació pública. En aquesta conjuntura, el disseny i el control de sistemes d’IA esdevenen elements essencials per garantir-ne el compliment.

S’ha de mantenir l’equilibri entre, d’una banda, l’eficiència administrativa i la millora del servei públic i, de l’altra, la preservació de garanties bàsiques com el dret a ser escoltat, la motivació de les resolucions, la transparència material i la possibilitat d’impugnació efectiva, la no discriminació, etc. La introducció de sistemes algorítmics en procediments amb marge d’apreciació pot desplaçar la discrecionalitat humana cap a una “discrecionalitat tècnica” opaca que reconfiguri l’equilibri entre legalitat, proporcionalitat i igualtat de tracte. El risc d’asimetries informatives –entre proveïdors tecnològics i administracions, però també entre administracions i ciutadania– accentua la necessitat de justificacions comprensibles, i d’una audibilitat i una traçabilitat robustes, especialment quan les sortides del sistema operen com a prova, indicatiu o fonament decisiu.

A més, la qualitat i la governança de les dades es converteixen en condició d’efectivitat dels drets: biaixos històrics o cobertures incompletes poden traduir-se en discriminacions indirectes o en la consolidació de desigualtats preexistents, i afectar de manera desproporcionada col·lectius vulnerables i ampliar la bretxa digital. El desplegament d’IA en serveis essencials –sanitat, serveis socials, ocupació, habitatge– intensifica l’exigència d’avaluacions d’impacte sobre drets fonamentals, de supervisió humana significativa i de mecanismes que permetin al ciutadà comprendre, discutir i revertir decisions automatitzades. La

* Josep Cañabate Pérez, professor agregat del Departament de Dret Públic i Ciències Historicojurídiques i codirector del màster d’Intel·ligència Artificial i Dret Digital de la Facultat de Dret, Universitat Autònoma de Barcelona, i coordinador acadèmic de la secció monogràfica. josep.canabate@uab.cat [0003-3594-0919](https://orcid.org/0003-3594-0919)

fragmentació de responsabilitats entre qui desenvolupa, qui integra i qui utilitza els sistemes pot diluir la rendició de comptes, si no s'estableixen cadenes clares d'obligacions, registres públics d'algoritmes i protocols d'auditoria periòdica.

Aquestes són només algunes de les problemàtiques que molt breument evidencien la magnitud dels reptes de la IA en el sector públic i la necessitat de passar del diagnòstic a la implementació efectiva. Aquest monogràfic, amb articles des de diversos enfocaments, vol ser una aportació en aquesta línia, que concreti les obligacions operatives, delimiti responsabilitats i analitzi les eines de control i rendició de comptes, i finalment, vol obrir un debat sobre una nova dimensió en els drets dels ciutadans com són els anomenats *neurodrets* (*neurorights*).

2 Dels principis a la realitat: avaluacions d'impacte sobre els drets fonamentals, auditories d'IA, transparència algorítmica i neurodrets

L'article de Pere Simón analitza la regulació de l'avaluació d'impacte sobre els drets fonamentals (AIDF) en matèria d'intel·ligència artificial dins del marc normatiu europeu, tot centrant-se en el seu règim jurídic en l'àmbit del sector públic. Es tracta d'un instrument *ex ante* destinat a identificar i mitigar els riscos que un sistema algorítmic pot suposar per als drets humans abans de la seva posada en marxa. Simón compara diverses metodologies i pràctiques emergents en l'elaboració d'AIDF, en especial el model desenvolupat per l'Autoritat Catalana de Protecció de Dades i d'altres experiències com les dels Països Baixos i Itàlia. L'autor, des d'una perspectiva crítica, qüestiona les capacitats i la preparació del sector públic per assumir aquest nou estàndard.

Seguint amb les eines de control introduïdes pel RIA, l'article de Josep Cañabate analitza les avaluacions de conformitat i la vigilància de postcomercialització com a mecanismes d'auditoria que serveixen per verificar el compliment de les obligacions imposades pel RIA als sistemes d'IA d'alt risc. Aquests instruments formen part de l'anomenat "nou marc legislatiu" que remet a normes tècniques per establir la metodologia de les esmentades avaluacions de conformitat. L'autor els analitza i en reconeix la utilitat, advoca per una perspectiva tecnosocial en el desenvolupament de nous estàndards que pugui portar a una millor comprensió de l'impacte en la realitat, especialment en els sistemes utilitzats pel sector públic.

La transparència algorítmica, d'altra banda, és un dels elements fonamentals en el context de l'estat de dret i de la democràcia. Clara Isabel Velasco destaca al seu article com els sistemes algorítmics en el sector públic pateixen opacitat tècnica i jurídica, fet que dificulta l'escrutini ciutadà. Igualment, a partir de l'anàlisi de la sentència del cas BOSCO, analitza les diferents obligacions de publicitat activa i dret d'accés a la informació pública que estableix la normativa actual. L'autora assenyala com la transparència ha d'evitar la mera divulgació massiva d'informació intel·ligible i orientar-se a finalitats concretes: control democràtic i exigència de responsabilitats. Per això, cal incorporar la transparència des del disseny, documentar decisions, objectius, costos, riscos, funcionament i auditories, i establir obligacions d'actualització contínua, atesa l'evolució dels sistemes d'IA. A més, la transparència ha d'inserir-se dins d'una arquitectura de governança amb responsabilitats clares entre actors, perquè no quedi com una mesura simbòlica. Tot i que per si sola no garanteix decisions justes ni elimina biaixos, la transparència és una condició necessària per detectar i activar mecanismes de correcció.

Finalment, en el context de la revolució tecnològica que comporta la intel·ligència artificial, la neurotecnologia ha deixat de ser una qüestió propera a la ciència-ficció per ser una realitat. Tot reconeixent-ne els grans beneficis, Cristina Blasi posa de manifest els elevats reptes ètics i jurídics. En aquest sentit, el seu article destaca l'emergència d'un nou concepte, els neurodrets, que inclouen la llibertat cognitiva, la privacitat, la integritat mental i la continuïtat psicològica. L'autora proposa un marc europeu jurídic i neuroètic per

salvaguardar l'autonomia mental. L'estudi es posiciona a favor d'un reconeixement legal explícit dels neurodrets per part de les institucions europees. És necessari impulsar la tradició europea en drets humans per afrontar aquest repte.

En conclusió, la implantació de la IA al sector públic obre oportunitats d'eficiència, però també riscos que interpel·len directament l'estat de dret. El monogràfic posa de manifest la necessitat de fer operatiu el RIA, integrant-lo en procediments i normes tècniques, enfortint la governança algorítmica, garantint les AIDF rigoroses, les auditories i la transparència útil, i assegurant dades de qualitat des de la supervisió humana. L'avanç de la innovació a les administracions públiques és indissociable de la rendició de comptes –inclosa la nova agenda dels neurodrets–, la qual ha de guiar l'acció pública en aquesta fase de desplegament.